MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№6

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
IYUN

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE
Crossref
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА eLIBRARY.RU

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI
TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI
JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

Elektron nashr,
546 sahifa, iyun, 2025-yil.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Shakarov Zafar Gʻafforovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay’ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻz FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Boʻtaboyev Mahammadjon Toʻychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulugʻbek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon oʻgʻli, Texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Joʻraeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

Ways to Strengthen the Economy of Karakalpakstan 12
Isakov Janabay Yakypbayevich

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xavf-xatarlarini iqtisodiy baholash........ 18
Raxmatova M.G., Saidjonova Z.B

Strategy For Attracting Investments By Expanding the Participation of Joint-Stock Companies in the Securities Market 23
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna, Kutlymurat Zhalgasovich Aytmuratov, Raushan Nurlybay qizi Umirzakova

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlari: mavjud holat va takomillashtirish yo‘llari 29
D.E.Qarshiev

Ta’lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o‘smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O‘zbekiston 35
Islomova Dilrabo Salomovna

Oliy ta’lim muassasalarida xodimlarning mehnat samaradorligini oshirishda rahbarlarning roli 40
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o‘g‘li, Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o‘gli, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Madraimov Xabibulla Madaminovich

Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития 47
Алиев Аброр Мураткулович

The Mechanism for Applying Tax Benefits and Preferences in Tax Administration 52
Dilorom Mutalova

Innovatsiyalarning ahamiyati va ularning iqtisodiy samaradorligining o‘zbekiston qishloq xo‘jalik mahsulotlarini qayta ishlashdagi roli 57
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o‘g’li

Bino va inshootlarni zilzilabardoshligiga oid nazariyalar........ 62
Jalilov Ahmadbek Ikromjon o‘g‘li

Soliq to‘lovchilarning majburiyatlari bajarilishini konseptual asoslari va shartlari asoslari xususida 66
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

The Analysis of the Psychophysiological Condition of Children With Mental Disorders and the Creation of Comfort Through Designed Clothing........ 73
Asatilaeva Lola Muratjon qizi, Muminova Umida Tokhtasinovna

Analysis Types of Waterproof Fabrics and Their Physical and Mechanical Properties 80
Pulatova Laziza Bakhodirovna, Kasimova Aziza Bakhodirovna

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 85
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich, To’xtasinov Boburbek Yusufjon o’g’li

Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar:qishloq xo‘jaligi uchun iims modelini ishlab chiqish...... 89
Fazilat Egamberganova Shuhratovna

Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish 93
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o‘g‘li

Qurilish sanoati korxonalarini boshqarishning iqtisodiy mexanizmlari 98
Yembergenova Aynur Aydosbaevna

Mahalliy budjetlar ijrosi to‘g‘risidagi hisobotlar va ularning axborot imkoniyatlarini oshirish masalalari 104
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich

Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi 110
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 115
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li

Soliq toʻlovchilarning majburiyatlari bajarilishini taʼminlashning gnoseologik asoslari xususida 118
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

Nodavlat oliy taʼlim tashkilotlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy jihatlari 125
Yaqubova Nodira Olim qizi

Oʻzbekistonda toʻqimachilik eko-mahsulotlari bozorining rivojlanish imkoniyatlari 130
Nosirova Charos

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining oʻrni 135
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

Axoli daromadlarining turmush farovonligiga taʼsiri 142
Berdibekov A.

Raqamli iqtisodiyot sharoitda taʼlim xizmati sifatini oshirishni ekonometrik modellashtirish usullari 148
Axmedova Barno Abdiyevna

Jahon mamlakatlarida chakana savdoni boshqarishning oʻziga xosligi va unda strategik menejment tizimi 151
Yaqubov Azizbek Gʻanibekovich

Kichik tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari 156
Amonov Mehriddin Oromiddinovich

Geologiya korxonalarining investitsion samaradorligini oshirish yoʻllari 163
Oʻtamurodova Surayyo SHokirjon qizi

Temir yoʻl transportini rivojlantirishdagi xorij tajribasi 169
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich

Hududlar iqtisodiyoti agrar sektori investitsion faolligining koʻrsatkichlar tizimi va ularning xususiyatlari 174
S.J. Yangiboev

Hududlarning soliq salohiyatini oshirishdagi mavjud muammolar va ularning yechimlari 181
Sharipov Narzullo Gʻulomovich

Uzoq muddatli aktivlar auditining tashkiliy va uslubiy jihatlarini takomillashtirish 188
Bakayev Xurshid Maxmudovich

Применение искусственного интеллекта в оценке кредитных рисков.. 195
Маликов Шохрух Шокирович, Неъматова Фарангиз Санжар кизи, Омонов Санжар Ғанишер ўғли, Гулмуродова Динора Акрам кизи, Камалов Шухрат Камалович

Tashqi bozorlarda tovarlarning raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy marketingdan foydalanish ... 209
Meliqulov Abduhalil Norinovich

Tijorat banklari investitsiya faoliyatida yuzaga keluvchi risklar 215
Joʻrayev Oʻktam Panji oʻgʻli

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda xalqaro savdo shartnomalarining roli.. 219
Xodjayev Jamshid Abduxakimovich

Servislashgan jamiyatda avtoservis xizmatlarining oʻrni va ahamiyatini yoritishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar 223
Shaymardanova Dildora Xaydarjon qizi

Davlat budjetining ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi oʻrni 230
Qoʻziyev Shodiyor Qilichboy oʻgʻli

Madaniy festivallar-turizmni rivojlantirish vositasi sifatida 234
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna

Xizmatlar sohasida innovatsion strategiyani shakllantirishning oʻziga xos jihatlari 239
Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

Innovatsion tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotdagi o'rni 244
Fayziyev Shavkat Shaxobidinovich

Managing Tourism in Fragile Ecosystems: A Case Study Approach 251
Dilmurod Nasimov, Shahrizoda Sirojiddinova

Development of the Digital Financial Assets Market to Enhance Investment Activity 258
Shamshinur Yakubova

Turizm sohasining investitsion jozibadorligi va uni oshirish yo'llari 263
Ayubov Ilyos Ilxomovich

Qimmatli qog'ozlar bozorida risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish 268
Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o'g'li

O'zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi: omillar va ko'rsatkichlar tahlili 274
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich

Iqtisodchi va bugalterlarning jamiyatdagi o 'rni va ahamiyati 282
Sohibova A'loxon Zafarjon qizi

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari .. 286
Maxkamova Zuxra Tursunpulotovna

Sug'urta faoliyati hisobining normativ-huquqiy asoslari 292
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich

Raqamli iqtisodiyot: qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini ixtisoslashtirish va joylashtirish 301
Bazarov Nazirjon Sobirovich, Mo'minov Baxodir Orifjonovich

Sport maktablaridagi yoqari sinf o'quvchilarining chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati 306
Qon'irbayev Dastan

Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане 311
Салимов Шерзод Бахтиёрович

Cleaning of Salt Water Using Reverse Osmosis 316
Kungiratbay Sharipov, Nurmanov Ma'ruf

Aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy instrumentlar auditi uchun tavakkalchilikka asoslangan baholash mezonlarini takomillashtirish 326
Nuraliyev Behzod Baxtiyor o'g'li

Turizm investitsion salohiyatiga ta'sir kuchlari va ularga yechim 331
Ayubov Ilyos Ilxomovich

Korxonalarda nomoddiy aktivlarni hisobga olishda shaffoflikni ta'minlash va xorij tajribalaridan foydalanish istiqbollari 335
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich

Strengthening the Tourism Industry Through Education and Training: A Review of Global and Regional Strategies 342
G'aforova Zarina Otabek qizi

Raqamli iqtisodiyotda telekommunikatsiya infratuzilmasining rivojlanish omillari va iqtisodiy samaradorligi tahlili (o'zbekiston misolida) 348
Xazratov Abror Panjiyevich

Smart tourism konsepsiyasining o'zbekistonda joriy etilishi: infratuzilma, xizmatlar va raqamli innovatsiyalar tahlili 352
Abriev Zoirjon

The Development of Tourism Management as a Significant Part of Economy in Uzbekistan 358
To'xtarova Feruzahon Yuldashevna

Biologik aktivlarni iqtisodiy tahlil qilish turlari: metodologiyasi va amaliy qo'llanilishi 362
Ziyayev Dilshodjon Salimjonovich

Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления 366
Машарипова Шахло Адамбаевна

Buxoro viloyat hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish 372
Akramov Doniyor Rustam o'g'li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich

Интегрированный механизм оценки финансового состояния предприятия 376
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna

Ecosystem Services Under Ecological Stress: the Case of the Former Aral Sea 383
Umidjan R. Nazarkulov

O'zbekistonda iqtisodiy ta'lim muammolarini virtual platformalar orqali bartaraf etish yo'llari 388
Jalolova Madina Shopo'lat qizi

Temir yo'l transporti korxonalarida ishlab chiqarish salohiyatini rivojlantirish ("toshkent mexanika zavodi" aj misolida) 393
Xudoyorova Mehrangiz

Развитие инклюзивного образования на основе социального маркетинга и цифровизации сферы .. 400
Адилова Зулфия Джавдатовна , Шоев Алим Халмуратович

Qurilish jarayonlarini boshqarishning xorij tajribalari va ularning milliy investitsion-qurilish sohasiga transformatsiyasi 408
Abduvaliyev Bekzod Muxiddin o'g'li

Konsalidatsiyalashgan moliyaviy hisbotni tayyorlashni takomillashtirish.. 414
Xayitboyev Muhammadiy Israfilovich , Abduraimova Maftunaxon Axmatovna, Ovlaev Suhrob Temur o'g'lim , Yo'lchiyev Oybek Ulug'bek o'g'li

Iqtisodiy-ekologik hududlarda pillachilik biznesining mazmuni va mohiyati.. 419
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna

Yashil moliyalashuv: bank faoliyatidagi huquqiy asoslar va amaliy yondashuvlar.. 427
Mirzaxmedova A. A.

Tijorat banklarining yashil iqtisodiyotga o'tishdagi faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari 432
Mirzaxmedova A. A.

O'zbekistonda inson kapitali raqamli transformatsiya sharoitida: muammolar, imkoniyatlar va strategik yechimlar 437
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, Abdunosirova Nilufar Ravshanbek qizi

Tijorat banklari aktivlarining samaradorlik ko'rsatkichlari istiqbollari.. 4 4 2
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich

Aholi turmush farovonligini oshirishning ilmiy-nazariy asoslari 447
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich

Progression of Small Business and Entrepreneurial Activity in Uzbekistan 450
Dauletbaeva Ulzada Bakhadirovna

Raqamli moda dizayni va ishlab chiqarish usuli uchun clo3D ma'lumotlar bazasi 454
Temirova Gulnoz Ibodovna, Esanova Ma'rifat G'ayratovna

Xususiy ta'lim muassasalarini boshqarishni takomillashtirishning amaliy jihatlari 459
Karimov Ulug'bek Usmonovich

Global iqtisodiyotda bank tizimini raqamlashtirishning ahamiyati.. 465
Karimova Komila Daniyarovna, Sulxonberdiyeva Shodiya Shuxrat qizi

Dasturiy vositalarning o'zaro muvofiqlikda ishlash metodlari va algoritmlari tahlili 470
Oybek Allamov, Boburbek Babajanov, Jahongir Bekturdiyev

Mamlakatimizdagi tijorat banklari aktivlarini boshqarishning amaldagi holati tahlili 475
Baxriddinov Sharofiddin

Surxondaryo viloyati hududlarida tadbirkorlik faoliyati va uning iqtisodiy rivojlanish dinamikasiga ta'siri 483
Normurodov Alibek Anvar o'g'li

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

Методика выбора оптимальной стратегии обеспечения финансовой безопасности текстильных предпрятий 489
Турсунов Бобир Ортикмирзаевич

Kimyosanoat korxonalarida “tejamkor ishlab chiqarish” konsepsiyasini tadbiq etish samaradorligi tahlili 494
Gulbayeva Feruza Islamovna

Buxoro shahar hududining urbanizatsiya konsepsiyasini ishlab chiqish 499
Akramov Doniyor Rustam o‘g‘li, Usmonov Muradxan Saidmaxmudovich

Aksiyadorlik jamiyatlari qarz kapitalini boshqarish siyosatining muvozanatlashgan moliyaviy barqarorlikni ta’minlashga ta’siri 503
Kurbonov Xayrilla

O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish va xorijiy tajribalar 510
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o‘g‘li

Buxoro shahri turar-joy hududlarini takomillashtirish 516
Odilov A.B

Buxoro shahrining barqaror rivojlanishida shahar infratuzilmasini yaratish metodlari 522
Xasanov Feruz Anvarovich, Reyimbayev Shuxrat Sadullayevich

Paxta chigitidan yog‘ olishda qovurish jarayoninning bazi aspektlari 527
Artiqov A. , Fayziev E.U.

Перспективы развития международного финансового центра в узбекистане 530
Нуритдинова Мафтуна Жахонгировна

Strengthening the Tourism Industry Through Education and Training: a Review of Global and Regional Strategies 535
Zarina Gafarova

Tijorat banklarida kredit operatsiyalari samaradorligini yaxshilash 541
ISMAILOV TIMUR KUATBAEVICH, SULTAMURATOV QALLIBEK, SAGINBAEV SULTANBEK TURDIBAY O‘G‘LI

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI YAXSHILASH

ISMAILOV TIMUR KUATBAEVICH
Qoraqalpoq davlat universiteti, Buxgalteriya hisobi va audit kafedrasi dotsenti,

ORCID: 0000-0001-5179-3168

SULTAMURATOV QALLIBEK
Qoraqalpoq davlat universiteti 2-kurs talabasi

ORCID: 0009-0009-7933-8971

SAGINBAEV SULTANBEK TURDIBAY O‘G‘LI
Qoraqalpoq davlat universiteti, Buxgalteriya hisobi va audit kafedrasi, Audit mutahassisligi 1-kurs magistranti

ORCID: 0009-0009-1292-0377

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobi va uning tahlilini takomillashtirish, tijorat banklari xususiy kapitalining milliy va xalqaro standartlar darajasiga yaqinlashtirish bo‘yicha ilmiy hamda amaliy ahamiyatga ega bo‘lgan tadqiqotlar olib borilishini taqazo etmoqda. Bank muassasalari faoliyatini tahlil qilish, banklarda buxgalteriya hisobini tashkil etish, bankning kredit portfelini samarali bohqarish, kredit siyosati, kredit bozorida bankning harakati, kredit bitimlari bo‘yicha bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Tijorat banki, kredit, bank muassasalari, kredit operatsiyalari, kredit siyosati, kredit bozori, kredit bitimi

Abstract: The article proposes to conduct research of scientific and practical significance on improving the accounting and analysis of credit operations in commercial banks, bringing the equity capital of commercial banks closer to national and international standards. The analysis of the activities of banking institutions, the organization of accounting in banks, effective management of the bank’s loan portfolio, credit policy, bank strategy, bank behavior in the credit market, loan operations are described.

Keywords: Commercial bank, loan, banking institutions, loan operations, loan policy, loan market, loan agreement

Аннотация: В статье предлагается проведение исследований, имеющих научное и практическое значение, по совершенствованию учета и анализа кредитных операций в коммерческих банках, приближению собственного капитала коммерческих банков к национальным и международным стандартам. Описаны анализ деятельности банковских учреждений, организация бухгалтерского учета в банках, эффективное управление кредитным портфелем банка, кредитная политика, стратегия банка, поведение банка на кредитном рынке, ссудные операции.

Ключевые слова: Коммерческий банк, кредит, банковские учреждения, кредитные операции, кредитная политика, кредитный рынок, кредитный договор

KIRISH.

Davlatimiz tomonidan bank-moliya sohasidagi islohotlarni chuqurlashtirish va ularning koʻlamini kengaytirish masalalari doimo e'tiborimiz markazida boʻlib kelgan. Birinchi navbatda, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, tijorat banklarining kapitallashuv darajasini yanada oshirish va ularning mustaqilligini mustahkamlash masalalariga ustuvor ahamiyat berib kelinmoqda. Iqtisodiyot tarmoqlari faoliyatini barqaror tarzda davom ettirishda bank-moliya tizimini tizimli ravishda takomillashtirib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois bank muassasalarining kredit resurslarini, aktivlarini koʻpaytirish, milliy valyutamiz qadrini yuksaltirish oldimizda turgan ustuvor vazifalardan biridir.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi "2020-2025-yillarga moʻljallangan Oʻzbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi toʻgʻrisida"gi 5992-son[1] Farmoni asosida, Bank tizimiga zamonaviy servis yechimlari asosida axborot texnologiyalarini, moliyaviy texnologiyalarni keng joriy etish, axborot xavfsizligini lozim darajada ta'minlash, shuningdek, moliyaviy xizmatlar koʻrsatishda inson omili ta'sirini kamaytirish boʻyicha tezkor chora-tadbirlar koʻrish talab etilmoqda.

Moliya bozorida teng raqobat sharoitlarini yaratish, kreditlashni faqat bozor shartlari asosida amalga oshirish, banklarning davlat resurslariga qaramligini pasaytirish, bank xizmati koʻrsatishni modernizatsiya qilish, banklarning samarali infratuzilmasini yaratish va faoliyatini avtomatlashtirish, shuningdek, banklar faoliyatiga xos boʻlmagan funksiyalarni bosqichma-bosqich bekor qilish orqali bank tizimining samaradorligini oshirish boʻyicha koʻplab masalalar hanuz oʻz yechimini kutmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Bank kreditlari operatsiyalarining hisobi haqida Oʻzbekistonlik va xorijlik koʻplab olimlar oʻz fikr va mulohazalarini bildirib kelishmoqda.

"Kredit" terminga quyidagi ta'riflar berilgan: "Kredit [lotincha creditium csuda, qarz; ingl. credit] - Ssuda kapitalining harakat shakli. Ssuda kreditor va qarz oluvchi oʻrtasida pul yoki tovar shaklida qaytarish va toʻlash (foiz toʻlash) shartlariga asoslangan iqtisodiy munosabatlarni anglatadi"[2]. "Umuman olganda, bank ixtiyorida qolgan foyda uchta "global" tarkibiy qismga bogʻliq: daromad, xarajatlar va byudjetga toʻlanadigan soliqlar"[3]. "Qarz mablagʻlari - oʻz vaqtida qaytarish va toʻlash asosida tashkilot faoliyatini moliyaviy ta'minlash manbalarining bir turi hisoblanadi" deb ta'rif bergan. Ushbu ta'riflarda bir qarashda "qarz" "kredit" va "ssuda" terminlarining mazmunan farqlari koʻrinmaydi[4].

O.Yu.Rashidov "Kredit bu vaqtincha boʻsh turgan pul mablagʻlarini ma'lum muddatga, haq toʻlash sharti bilan qarzga olish va qaytarib berish maydonidan kelib chiqqan iqtisodiy munosabatlar yigʻindisidir" deb ta'riflagan[5].

Abduvaxidov F. Bank muassasalarida buxgalteriya hisobini yuritishni tashkil etish boʻyicha ishlab chiqilgan huquqiy va me'yoriy hujjatlardan, shu sohaga oid iqtisodchi olimlarning ilmiy tadqiqot natijalari va davriy nashrlardagi ma'lumotlardan keltirilgan[6].

Ergashev B., Xamrayev Z.M. Bank muassasalari faoliyatini tahlil qilishning uslubiy asoslarini, banklarni boshqarishda boshqaruv tahlili ma'lumotlariga koʻproq tayangan holda faoliyat yuritish maqsadga muvofiqligi koʻrsatib berilgan7.

Omonov A.A., Mamatqulov T.M. Banklarda buxgalteriya hisobining nazariy asoslari, banklarda pul aylanishining buxgalteriya hisobi, banklarning aktiv va passiv operatsiyalarining hisobi, banklarning mulklari, moli-

1 https://lex.uz/docs/-4811025
2 "Biznes tili" kitobida mualliflar: Sh. R. G'afurov, V. I. Gugnin, S. N. Amonov ("Yazik biznesa" V.A.Chjen muallifligida tayyorlangan T: Sharq, 1995. -B.730.)
3 Л.Г.Батракова "Экономический анализ деятельность коммерческова банка" книга (М: Логос 2005, стр 320),
4 A.T.Pojidayeva "Анализ финансовой отчетности" книга (М: Кнорус, 2015,. -с. 320)
5 O.Yu.Rashidov "Pul, kredit va banklar" nomidagi darsligida (T: Choʻlpon nashriyoti, 2011. -B.328)
6 Abduvaxidov F. Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi./ Oʻquv qoʻllanma. –T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2012 y. 282 v.
7 Ergashev B., Xamrayev Z.M. Tijorat banklarida iqtisodiy tahlil. O'quv qo'llanma. – T.: TDIU, 2010, 141 v.

yaviy natijalarining hisobi va hisobotlari aks ettirilgan[8].

Tijorat banklari kreditlarining korxonalar va biznesni rivojlantirishdagi oʻziga xos xususiyatlari, kredit operatsiyalarini amalga oshirishda kreditlash tamoyillari, kredit operatsiyalarining turlari va tasnifi, kredit hujjatlashtirish va ularning buxgalteriya hisobi hamda markaziy bank tomonidan banklarni kreditlash tartibi va ularni hisobga olish masalalari hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Ushbu tadqiqotda ma’lumotlar asosan tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobi shakllaridan, ularning amaldagi normativ-huquqiy hujjatlardan toʻplandi. Olingan ma’lumotlar dialektika usuli hamda taqqoslama va statistik tahlil usullari orqali chuqur oʻrganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Hozirgi kunda xar bir tijorat banki oʻzining kredit siyosatini ishlab chiqib, kredit munosabatlarini ushbu siyosat orqali yuritadilar Markaziy bank esa kreditlash boʻyicha umumiy koʻrsatmalar beradi. Shu oʻrinda kredit liniyalari haqida toʻxtalib oʻtsak. Xorijiy bank amaliyotida kreditlashning ikki usuli ma’lum. Birinchi usulning ahamiyati har bir ssuda induvidual tartibda koʻrib chiqilishidadir. Kredit ma’lum maqsaddagi mablagʻ ehtiyojini qondirishga beriladi. Ushbu usul aniq muddatga kredit ajratishda qoʻllaniladi.

Ikkinchi usulda kredit bank tomonidan qarz oluvchiga oldindan belgilab qoʻyilgan kredit limiti boʻyicha beriladi, bunda qarz oluvchi unga qoʻyilgan toʻlov hujjatini oʻz vaqtida toʻlash majburiyatini oladi.

Kreditlashning ushbu shakli kredit liniyasi deb ataladi. Ochilgan kredit liniyasi kredit hisobiga barcha hisob-kitob pul hujjatlarini bank va mijoz oʻptasidagi shartnomaga asosan toʻlash 1 yilga ochiladi, ammo kredit liniyasi undan qisqa muddatga ham ochilishi mumkin. Kredit liniyasi muddati davomida mijoz bank bilan qoʻshimcha kelishuvni istagan vaqtida kredit olishi mumkin. Ammo bank qarz oluvchining moliyaviy holatini zaiflashganini aniqlasa, mijozga belgilangan limit chegarasida kredit berishdan bosh tortishi mumkin. Kredit liniyasi, odatda, moliyaviy barqaror va e’tiborli mijozlarga ochiladi. Mijoz iltimosiga binoan kreditlash limiti qayta koʻrib chiqilishi mumkin.

Albatta, kichik biznesni rivojlantirishda bank kreditining samaradorligi muhim ahamiyatga ega. Bunga erishish uchun, birinchidan, kichik korxona bank kreditini oʻz vaqtida qaytarib toʻlash imkoniyatiga ega boʻlishi kerak. Ikkinchidan olingan kreditdan samarali foydalanib ya’ni mahsulot ishlab chiqarishda oʻzining asosiy foydasini olib oʻz faoliyatini davom ettirishi kerak. Uchinchidan, olingan bank krediti natijasida kichik biznes korxonalari oʻzining ishlab chiqarish salohiyatini oshirib borishi lozim, ya’ni ishlab chiqarishni kengaytirish orqali yangi ish oʻrinlari ochish, foyda miqdorini koʻpaytirish, rentabellik koʻrsatkichlarini oshirish kabi natijalarga erishishi zarur. Ana shundagina kichik biznes korxonalari bank kreditidan samarali foydalanayapti, deyish mumkin (1-jadval).

1 - jadval:2023-2024-yillari “Oʻzsanoatqurilishbank” Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filialining yakka tartibdagi tadbirkorlarga qisqa muddatli va muddati oʻtgan kreditlar boʻyicha olingan daromadlar tahlili[9] (ming soʻm)

Koʻrsatkichlar	Hisob raqami	2023 - yil	2024 - yil	Oʻsish, % da
Yakka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar boʻyicha foizli daromadlar	42101	129 658,29	68 635,47	52,9
Yakka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan muddati oʻtgan kreditlar boʻyicha foizli daromadlar	42105	14 126,69	29 357,45	207,8
Jami	42100	143 784,98	97 992,92	68,1

1-jadvalda 2023-2024-yillarda “Oʻzsanoatqurilishbank” Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filialining yakka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli va muddati oʻtgan kreditlar boʻyicha olingan daromadlar tahlili keltirilgan. Jadvaldan koʻrinib turganidek, yakka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar boʻyicha foizli daromadlar oʻtgan yilga nisbatan 52,9 foizga pasaygan, yakka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan muddati oʻtgan kreditlar boʻyicha foizli daromadlar 207,8 foizga oʻsgan (2-jadval).

8 Omonov A.A., Mamatqulov T. M. Banklarda buxgalteriya hisobi. Darslik. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2014 yil, 241 v.

9 jadval “Oʻzsanoatqurilishbank” Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filiali ma’lumotlari asosida mualliflar tomonidan ishlab chiqildi.

2 - jadval:2023-2024-yillari "O'zsanoatqurilishbank" Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filialining davlat korxonalardan qisqa muddatli va muddati o'tgan kreditlar bo'yicha olingan daromadlar tahlili[10] (ming so'm)

Ko'rsatkichlar	Hisob raqami	2023 - yil	2024 -yil	O'sish, % da
Davlat korxona, tashkilot va muassasalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar	42201	2 356,04	6 125,54	259,9
Davlat korxona, tashkilot va muassasalariga berilgan muddati o'tgan kreditlar bo'yicha foizli daromadlar	42205	4 457,56	3 354,15	75,2
Jami	42200	6 813,6	9 479,69	139,1

2-jadvalda 2023-2024-yillarda "O'zsanoatqurilishbank" Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filialining davlat korxona, tashkilot va muassasalariga berilgan qisqa muddatli va muddati o'tgan kreditlar bo'yicha olingan daromadlar tahlili ko'rsatilgan. Jadval bo'yicha o'tgan yilga nisbatan davlat korxona, tashkilot va muassasalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar 259,9 foizga o'sgan, Davlat korxona, tashkilot va muassasalariga berilgan muddati o'tgan kreditlar bo'yicha foizli daromadlar 75,2 foizga pasaygan.

XULOSA VA TAKLIFLAR.

Bank kreditlari buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotda aniq hamda to'g'ri aks ettirish davrida aks ettiriladi. Kredit ajratilgandan so'ng kredit monitoringi o'tkazilishi ustidan nazoratni kuchaytirish. Berilgan kreditlarni monitoring qilish orqali kreditdan qanday maqsadda foydalanilayotganligi va qay darajada samaradorlikka erishilayotganligini aniqlash mumkin. Banklarda kreditni berish va undirish jarayoni yuzasidan amalga oshiriladigan ishlarni ommaga yetkazish. Yana shu yo'l bilan shubhali va umidsiz ssudalarning tasniflangan kredit hajmidagi salmog'ini qisqartirish. Banklarda yuqori likvidlikka ega bo'lgan garov obyektlaridan foydalanishni kuchaytirish. Kreditlarni undirishni kuchaytirish maqsadida bank xodimlari va mijoz o'rtasidagi aloqadorlikni kuchaytirish va mijoz o'rtasida doimiy ravishda ma'lumot olib turishni tashkil etish. Muxtasar qilib aytadigan bo'lsak, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlar hajmi yil o'sib bormoqda va bu mamlakatimiz iqtisodiyotini o'sishiga juda katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan bir qatorda banklar o'zlariga katta xatarni ham olishmoqda. O'ylaymizki, bildirilgan takliflarimizni amaliyotga tadbiq etilishi, tom ma'noda tijorat banklarining kredit riski va bu orqali bankning moliyaviy ahvoliga salbiy ta'sirini kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Biznes tili" kitobida mualliflar: Sh. R. G'afurov, V. I. Gugnin, S. N. Amonov ("Yazik biznesa" V.A.Chjen muallifligida tayyorlangan T: Sharq, 1995. -B.730.)
2. Л.Г.Батракова "Экономический анализ деятельность коммерческова банка" книга (M: Логос 2005, стр 320),
3. Ergashev B., Xamrayev Z.M. Tijorat banklarida iqtisodiy tahlil. O'quv qo'llanma. – T.: TDIU, 2010, 141 v.
4. O.Yu.Rashidov "Pul, kredit va banklar" nomidagi darsligida (T: Cho'lpon nashriyoti, 2011. -B.328)
5. Abduvaxidov F. Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi./ O'quv qo'llanma. –T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2012 y. 282 v.
6. Omonov A.A., Mamatqulov T. M. Banklarda buxgalteriya hisobi. Darslik. – T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2014 yil, 241 v.
7. A.T.Pojidayeva "Анализ финансовой отчетности" книга (M: Кнорус, 2015,. -c. 320)
8. Davletov, I. ., Fayziyev, O. ., & Умарова, З. (2023). Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq moliyaviy hisobotlarni konsolidatsiyalash tamoyillari. Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 2(5), 148–151. извлечено от https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/view/14671
9. Fayziyev O.R. "Aylanma aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish imkoniyatlari" // "Muhandislik va iqtisodiyot". – Toshkent, 2024. - № 4. – B. 43-47
10. Fayziyev O.R. "Aylanma mablag'lar aylanuvchanligini tezlashtirishning asosiy yo'llari" // "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot". – Toshkent, 2024. - № 11. – B. 179-184.
11. Fayziyev O.R. "Aylanma kapital rentabelligini baholashga kompleks yondashuv" // "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot". – Toshkent, 2025. - № 2. – B. 559-566.
12. "O'zsanoatqurilishbank" Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filialining 2023-2024-yilgi moliyaviy natijalari haqidagi hisobot ma'lumotlari

10 jadval "O'zsanoatqurilishbank" Aksiyadorlik tijorat banki Taxiatosh filiali ma'lumotlari asosida mualliflar tomonidan ishlab chiqildi.

muhandislik
& iqtisodiyot
ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 6

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali 26.06.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100